

Gewone vinvis

Balaenoptera physalus

De gewone vinvis is de op één na grootste baleinwalvis, tot ongeveer 24 m lang, slank gebouwd, met een prominente, gebogen rugvin en een scherp-V-vormige bovenkaak. Rug en flanken zijn donkergrijs, vaak met asymmetrische, lichtere strepen op de flanken. De linker onderkaak is donker gekleurd, de rechter onderkaak wit. De baleinen zijn bijna zwart, vaak met wittige of gelige strepen, maar de voorste baleinen in de rechter kaakhelft zijn grotendeels tot geheel wit of lichtgeel. Aan de grote rechte blaaswolk is de soort vaak op grote afstand te herkennen: deze is meestal niet tegelijk met de rugvin te zien.

Voedsel

Het voedsel bestaat grotendeels uit kleine kreeftachtigen (krill), met daarnaast grote hoeveelheden kleine vis (NOTAR-BARTOLO DI SCIARA & EVANS 2008).

Areaal

De gewone vinvis is een oceanische soort en is wereldwijd verspreid. Over het algemeen leeft hij in diep water, op verschillende plaatsen ook op het continentale plat. De populaties die 's zomers in koudere wateren verblijven, in het noorden van de Atlantische Oceaan tot bij Groenland en Spitsbergen, trekken in de loop van het jaar in zuid-

lijke richting. De gewone vinvis komt algemeen voor in de noordelijke Atlantische Oceaan en de Middellandse Zee, in klein aantal ook in de diepere delen van de Noordzee (CAMPHUYSEN 1998, CAMPHUYSEN & WINTER 1995, REID ET AL. 2003). In de zuidelijke Noordzee en de westelijke Oostzee is de soort zeldzaam.

Voorkomen in Nederland

Gegevens tot 1946

Er zijn geen vondsten uit de prehistorie bekend.

Van Deinse (1931, 1946a) geeft een overzicht van 45 vondsten die hij opvoert als (mogelijk) van de gewone vinvis, vanaf de veertiende eeuw tot en met 1944. De meeste oude gegevens zijn echter slecht gedocumenteerd en daardoor niet te verifiëren; ook zijn er vrijwel zeker dubbeltellingen bij. Het dier dat in 1840 werd gevonden in de toenmalige monding van de Maas, is later herkend als blauwe vinvis, en het is mogelijk dat enkele andere oude opgaven eveneens betrekking hebben op andere soorten. De meeste opgegeven maten zijn onnauwkeurig of onbetrouwbaar; er zijn enkele onmogelijk grote dieren bij, evenals een aantal zeer kleine. Bij een kritische beschouwing blijven er uit de periode 1631-1944 in totaal 26 vondsten over waarvan de determinatie als gewone vinvis vrijwel zeker juist is. Bij deze vondsten zijn inbegrepen de vangst van een levende vinvis bij Tholen begin oktober 1682, een vangst bij Den Helder eind november 1765 (SLIGGERS & WERTHEIM 1992), een drijvend kadaver van een jong exemplaar buiten Den Helder op 4 maart 1866 en een stranding in de Schelde bij Antwerpen op 13 mei 1871 (zie voor de Schelde ook DESMET 1974). De stranding van een jong dier op Terschelling van omstreeks 1895 is later door Van Deinse (1946a) ten onrechte vermeld onder 1931, het jaar waarin dit geval door Van Dieren (1931) werd gepubliceerd.

Na de overzichten van Van Deinse zijn er nog twee oude afbeeldingen van vinvissen bekend geworden. De eerste betreft een stranding in augustus 1531 bij Wijk aan Zee, een vrouwtje van 75 voet (ca. 21 m), besproken door Barthelmess (1995); zie Nipper (2004) voor de verschillende oude voetmaten. De tweede is van een stranding op 7 mei 1547 (18 mei volgens de Gregoriaanse kalender, die in 1582 werd ingevoerd) bij Egmond, ook een vrouwtje van 75 voet.

► Verspreidingsgebied in de noordelijke Atlantische Oceaan. *Range in the northern Atlantic Ocean.*

► Gewone vinvis.
Foto: Richard Witte.
Fin whale.

Deze tekening is gekopieerd door Adriaen Coenensz van Schilperoort (meestal Coenen genoemd) in zijn Walvischboek, een handschrift uit 1584/85, dat zich bevindt in de bibliotheek van de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde te Antwerpen (EGMOND & MASON 2003). De originele tekening, in het Museum Plantin-Moretus te Antwerpen, is gepubliceerd door Faust et al. (2001). In beide gevallen gaat het duidelijk om een gewone vinvis; het dier uit 1531 is door Van Deinse (1931) vermeld als potvis. Van 26 van de hier genoemde 28 vondsten is de datum of maand bekend; daarvan zijn er 15 uit de periode augustus-december. Van de zes exemplaren die tijdens de Eerste Wereldoorlog aanspoelden – waarvan vier in november 1914, die het begin vormen van het onderzoek aan walvisachtigen door Van Deinse – wordt verondersteld dat ze door oorlogsschepen of bommenwerpers zijn gedood doordat ze voor onderzeeboten werden aangezien, of op een mijn waren gelopen. Van Deinse (1931) schrijft dat de kadavers van die jaren ‘granaatstukken, kogels en zware verwondingen’ bevatten. Zo is de schedel van het dier van 13 november 1914 uit Katwijk (in Naturalis) zwaar beschadigd. Van Deinse spreekt in dit verband van ‘kunstmatige’ strandingen. In elk geval wijzen deze gegevens erop dat de gewone vinvis in die tijd niet zelden voorkwam in de zuidelijke Noordzee. Het is opvallend dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog wel zeven dwergvinvissen als ‘oorlogsslachtoffer’ zijn geregistreerd, maar geen gewone vinvissen.

Periode 1946-1969

Uit deze tijd is slechts één vondst bekend, uit november 1956 (♂, 16,5 m; VAN DEINSE 1957A, 1957B). Het kadaver dreef op 5 november op ongeveer 60 km buiten Hoek van Holland, op 12 november circa 60 km ten westen van IJmuiden. Daar werd het op sleeptouw genomen, maar dicht onder de kust weer losgelaten. Op 14 november spoelde het aan tussen IJmuiden en Wijk aan Zee. De Amsterdamse zoöloog P.J. van der Feen sloot de mogelijkheid niet uit dat het hier om een noordse vinvis ging, wat echter door Van Deinse (1958) op goede gronden werd tegengesproken. Later publiceerden Van Bree & Van der Feen (1963) dit exemplaar aan de hand van niet nader beschreven schedelkenmerken alsnog als noordse vinvis, maar de uitvoerige publicatie die zij aankondigden, is nooit verschenen. De vorm van de schedel en de lange, ruwe franje van de afgebeelde balein komen echter geheel overeen met die van de gewone vinvis. Het skelet bevindt zich in Naturalis.

Periode 1970-1988

Er zijn uit deze jaren geen strandingen bekend. Op 21 september 1979 werden er vermoedelijk drie grote walvissen gezien (driemaal een duidelijke blaaswolk) voor de kust van Scheveningen, maar het is niet zeker dat dit gewone vinvissen waren (CAMPHUYSEN 1982).

Periode 1989-2012

Deze jaren geven een ander beeld. Er zijn in deze periode acht vondsten geregistreerd:

- 4 augustus 1998: drijvend voor Egmond, naar de kust gesleept; in staat van ontbinding, ♂, ca. 18 m (CAMPHUYSEN ET AL. 2008);

- 14 januari 2001: Sloehaven Vlissingen: jong ♀, 12,5 m. Het dier zwom de Sloehaven binnen waar het zich, ogenschijnlijk in paniek, vast zwom tussen drie palen en de kade (foto in CAMPHUYSEN & PEET 2006); het dier liep zwaar inwendig letsel op en verdrong bij opkomend water (CAMPHUYSEN ET AL. 2008);
- 5 juni 2004: geschept op de druppelstevan van een schip, ontdekt voor Hoek van Holland op 52°01'NB 02°08'OL; op 7 juni dreef het bij lichtschip Noordhinder; niet geborgen (♂, lengte onbekend; CAMPHUYSEN ET AL. 2008);
- 25 augustus 2004: Noordwijk, in staat van ontbinding, ♀, 17,35 m; vermoedelijk het exemplaar dat op 21 augustus drijvend was gezien voor Goeree (CAMPHUYSEN ET AL. 2008);
- 12 november 2006: drijvend voor de Maasvlakte, aangespoeld op de Westplaat; weer op drift geraakt en de volgende dag aangespoeld op de zandplaat Hinder voor Ouddorp, Goeree. Op 14 november werd het kadaver even verder teruggevonden op de Kwade Hoek; in staat van ontbinding, zonder staart en borstvinnen (geslacht onbekend, >10 m; CAMPHUYSEN ET AL. 2008). Misschien was dit het dier dat in oktober werd geschept op de druppelstevan van een schip bij het Franse Cherbourg;
- 30 augustus 2011: haven van Rotterdam, aangevoerd op de druppelstevan van een schip (♂, 13 m; walvisstrandingen.nl);
- 15 januari 2012: Quarleshaven Vlissingen (jong ♀, 8,8 m; walvisstrandingen.nl);
- 6 juni 2012: Rotterdam, aangevoerd op de druppelstevan van een schip (♂, 18,5 m; walvisstrandingen.nl).

In deze periode zijn er drie betrouwbare waarnemingen van levende exemplaren gemeld:

- 7 augustus 1998 op 52°11'NB 03°34'OL;
- 7 september 1998 bij IJmuiden (CAMPHUYSEN 1998, CAMPHUYSEN & PEET 2006);
- 24 april 2000 op 14 mijl buiten Scheveningen (CAMPHUYSEN & PEET 2006).

◀ Waarnemingen en strandingen van gewone vinvissen in 1989-2012.
Sightings and strandings of fin whales in 1989-2012.

Door vogelwaarnemers werden vanaf de kust zes niet met zekerheid gedetermineerde grote vinvissen gezien: september 1993 Scheveningen, 12 maart 2000 Huisduinen, 4 en 31 december 2000 Scheveningen, 3 januari 2004 Noordwijk en 9 september 2008 IJmuiden.

Na 2012

Na 2012 zijn er nog vier dode gewone vinvissen aange troffen:

- 2 augustus 2013: Amazonehaven, Rotterdam, aangevoerd op de druppelstevan van een schip; in staat van ontbinding (♀, 12,5 m; walvisstrandingen.nl);
- 15 september 2013: ca. 18,5 km buiten Hoek van Holland, op 17 september aangespoeld bij 's-Gravenzande; in staat van ontbinding (♂, 16,5 m; walvisstrandingen.nl);
- 20 augustus 2014: drijvend voor Katwijk, bij Scheveningen aan land gezet; sectie wees uit dat het dier slachtoffer van een aanvaring was (♂, ca. 17 m; walvisstrandingen.nl);
- 8 november 2015: in de haven van Gent, België, via het Kanaal van Gent naar Terneuzen aangevoerd op de druppelstevan van een schip; in staat van ontbinding (♀, 11,5 m; walvisstrandingen.nl).

Van de 11 sinds 1989 dood aangetroffen vinvissen (het dier uit 2001 is levend verongelukt) zijn er ten minste vijf aangevoerd op de druppelstevan van een schip, van een zesde is dit vrijwel zeker (2012); of deze dieren levend of dood waren aangevaren, is niet na te gaan. Van één aangespoelde vinvis (2014) kon worden vastgesteld dat deze inderdaad was omgekomen door een aanvaring; van de overige exemplaren die drijvend op zee zijn gevonden of in staat van ontbinding aangespoeld, mag dit worden vermoed. De herkomst van de aangevaren en/of vervoerde dieren is onzeker: de niet-verse karkassen kunnen over grote afstanden zijn getransporteerd (MOORE 2014).

De 13 vondsten en tien waarnemingen (waarvan zeven, met in totaal misschien negen dieren onbevestigd) van na 1944 vertonen een kleine piek in de nazomer en de winter: elf in augustus-september, acht in november-januari, twee in maart-april en twee in juni. Dit komt redelijk overeen met de periode van voor 1945, waarin de meeste vondsten dateren uit de nazomer, herfst en vroege winter. In de kustwateren rond Schotland ligt de waarnemingspiek in juni-augustus, verder zuidelijk langs de westkust van de Britse Eilanden in september-februari (NOTARBARTOLO DI

SCIARA & EVANS 2008). Of de gewone vinvis onze wateren via Het Kanaal of vanuit het noorden bereikt, al of niet op de steven van een schip, is onbekend.

Veranderingen en oorzaken

Het is niet duidelijk of er sprake is van een verandering in het voorkomen van gewone vinvissen in de Nederlandse wateren: de soort is hier nog steeds een zeldzame verschijning, al zijn er in de jaren 2011-2015 zeven dode exemplaren aangetroffen. Geschikte foerageergebieden liggen vooral in de diepere noordelijke Noordzee en daarbuiten (CAMPHUYSEN 1998, CAMPHUYSEN & WINTER 1995). De Eerste Wereldoorlog bracht zes dieren in drie jaar tijd. Daarna waren er slechts drie vondsten, tot het aantal vanaf 1998 toenam, mogelijk in samenhang met de toegenomen scheepvaart, waaronder veel schepen met druppelstevens, waarop een walvis kennelijk ongemerkt kan worden geschept en meegevoerd. Wel worden er tegenwoordig vaker vinvissen gezien (al of niet met zekerheid gedetermineerd), ongetwijfeld (mede) een gevolg van de sterk toegenomen belangstelling voor walvisachtigen gekoppeld aan het grotere aantal waarnemers, zowel langs de kust als op zee.

Kees (C.J.) Camphuysen & Chris Smeenk

SUMMARY

Fin whale *Balaenoptera physalus*

Fin whales are rare in the shallow southern North Sea, which in general appears unsuitable for large whales. Prior to 1946, there are reports of 47 strandings of large baleen whales (including two captured); of these, 28 could beyond reasonable doubt be identified as fin whales, found between 1531 and 1944. Six animals were victims of the First World War, four of which were killed in November 1914. During 1956-2015, 13 strandings, floating carcasses or animals stuck on the bulb of ships have been documented: one in 1956 (erroneously published as sei whale), the others from 1998 onwards. The animals accidentally transported by vessels (or fallen off and then reported as floating carcasses) may have come from some distance away. There have been three confirmed and seven probable sightings (of possibly nine animals) in Dutch waters, most of these since 1998. Before 1946 most records are from August-December; the more recent finds of dead animals and (confirmed or possible) sightings show a peak in August-September and again in November-January.